

Mere vild natur hos BO-VEST

Startpakken: Resultater og anbefalinger Hyldespjældet

HABITATS
Skab plads
til naturen

Habitats ApS
BLOXHUB
Bryghusgade 8
DK-1473 København

CVR 33642393
common@habitats.dk
Tlf. 28 79 15 84

www.habitats.dk
www.linkedin.com/company/habitats-aps
www.facebook.com/habitats.dk

Indholdsfortegnelse	
Indledning	3
Foranalyse	4
Feltobservationer	5
Resultater	8
Anbefalinger	11
Inspirationsfotos	20
Bilag 1 - Planteliste til inspiration	23
Bilag 2 - Tænk før du sår	31

Habitats besøgte Hyldebjerg den 3/11-2021. Hyldebjerg har på nuværende tidspunkt en høj naturværdi med potentiale for forbedringer. Jeres areal har en fin størrelse, og der er flere specifikke indsatsområder, som ville give biodiversiteten på Hyldebjergs områder et løft.

I jeres omgivelser er der nogle arealer med beskyttet natur som I skal tage hensyn til og det har indflydelse på jeres pointscore og lægger til grund for vores anbefalinger til jer.

Boligorganisation

BO-VEST

Afdeling

Hyldebjerg

Besøgsdato

3/11-2021

Fra Habitats

NYA

BEVARINGSVÆRDI NATUR

I jeres nærområde findes enkelte beskyttede naturtyper. I har enge, moser og flere småsøer omkring Hyldespjældet. Herfra er der god mulighed for at modtage plantefrø enten fra luften eller transplanteret fra områderne til jeres arealer (selvfølgelig efter aftale med arealets ejer). Hvis I skaber de rette forhold, som ligner de beskyttede enge, moser og søer, vil der fra disse områder sandsynligvis kunne indvandre interessante arter med tiden.

ARTER I NÆRHEDEN

I jeres nærområde findes der en række sårbare og truede ynglefugle og beskyttede padder, bl.a. Albertslund kommunes ansvarsart¹: Spidssnudet frø. Generelt kan I hjælpe mange af fuglene på vej ved at følge anbefalingerne. Nogle arter har særligt brug for tæt krat til at skjule sig eller finde føde, andre er hulrugende og har brug for gamle hule træer eller redekasser. Næsten alle arter markeret på kortet er tilknyttet vand og vil have gavn af etablering af regnvandsbede eller lever af forskellige insekter, som enten findes på blomstrende enge eller i bladlaget i buske og træer. Derudover er der ved Galgebakken observeret forskellige flagermusarter, som alle er beskyttet på EU-plan. Ved at bevare og sikre gamle træer med hulheder og knudret bark, kan I sørge for at der er levesteder til flagermus hos jer. De gamle træer fungerer også som nøglehabitat for rigtig mange andre arter.

¹ Alle kommuner har fået udpeget en særligt truet dyre- eller planteart, som de har pligt til at yde en særlig indsats for at beskytte.

PLÆNER OG STAUBEDE

I har lige nu to får gående til sommergræsning i en indhegning på ca. 1500 m² (+). Dette er et rigtig fint initiativ der tilfører mere dynamik til arealet og skaber nye levesteder. Hvis I vil gøre endnu mere for naturen, kan I med fordel udvide folden eller erstatte får med f.eks. køer eller heste, der fremmer en mere divers flora.

Flere steder har i allerede omlagt driften af jeres plæner, så de driftes mere ekstensivt med klipping to gange om året. For at få mere viden om ekstensiv drift af jeres arealer kan I trække inspiration fra anbefalingerne nedenfor.

HÆKKE, KRAT, HEGN OG SKOV

I randbeplantningen rundt om jeres afdeling findes en blanding af forskellige hjemmehørende træarter i alderen ca. 45 år herunder tjørn, hassel, ahorn, bøg, eg, skovfyr- Langs vejene rundt omkring i afdelingen er der observeret bl.a. hylde, birk, paradisæbler og flere slags frugttræer herunder mange æbletræer. Mod nordøst har I det I kalder "naturskoven", hvor tingene får lov at stå lidt vildt. For at få et mere naturligt udtryk her og højne naturværdien endnu mere, kan I med fordel trække inspiration fra anbefalingerne nedenfor. Herudover kan der både i naturskoven og i randbeplantningen arbejdes hen imod skovbrynskarakter samt arbejde med at tynde ud i træerne for at gøre plads til at enkelte træer kan blive store og gamle samtidigt med, at der bevares tæt krat til at fugle bl.a. kan skjule sig.

Et af de få steder der ikke indgår i driftsplanen, er krattet ved Humleslippen overfor legepladsen (+), som lige nu er meget tæt og domineret af den invasive art, almindelig snebær. Busken er problematisk, da den udkonkurrerer andre arter, har et højt spredningspotentiale og kun sjældent bliver spist af dyr. Den kan med fordel ryddes og erstattes af en hjemmehørende buskbeplantning til gavn for andre dyr, f.eks. hassel, kvalkved eller tjørn, hvis det er ønsket at bevare en buskbeplantning. Det vil også være fint at erstatte beplantningen med græsland/blomstereng.

JORDBEARBEJDNING

Mod nord, ved trappen ud til Galgebakken (+), har I anlagt en jordvold med grus og store stensætninger. Her skal udplantes for at undgå jordskred og erosion. Det vil dog være rigtig fint at lade enkelte steder stå med blotlagt grus, da solbeskinnede, blotlagte, næringsfattige, sydvendte skrånninger er et godt levested for mange jordboende bier, løbebiller, sommerfugle, firben og andre særlige arter. Volden vil samtidigt danne grobund for sjældnere plantearter, som vokser næringsfattigt. I kan skabe flere lignende levesteder ved at skabe terrænændringer med de nævnte jordbundsforhold, gerne placeret sydvendt og solrigt

VAND

Det mest essentielle element der mangler hos jer lige nu, er permanent vand, men dette er der allerede lagt planer om på det nordlige areal mellem fodboldbanen og fårefolden, hvor I lige nu har problemer med overfladevand (+). Det er derfor en oplagt placering. Etableres regnvandsbedet med biotoper indtænkt i designet, vil dette tilføre rigtig meget til områdets naturværdi. Til dette vil Habitats meget gerne stå til rådighed med vejledning.

ELEMENTER

I jeres afdeling er enkelte steder sat redekasser op til tårnfalk. Den ene var dog meget medtaget og trængte til at blive repareret. Hvorvidt der har været ynglende fugle i dem, er usikkert. Det blev nævnt, at der var flere kasser på lager, som ikke var sat op endnu. Disse vil være en god idé at få sat op. Husk at åbningen helst skal vende mod NØ for at undgå slagregn eller overophedning.

På bygningerne vil det være en god idé at sætte specifikke kasser op til mursejlere, da de er observeret i jeres nærområde, og de er truede af reovering og tætning af huse. Læs gerne mere i pjecen Byggeri og Musejlere, som kan læses her: <http://mursejlerne.dk/wp-content/uploads/2019/11/Byggeri-og-mursejlere-se.pdf> Bygninger der udvælges til dette, skal helst være i en højde af to etager eller derover og med fri udflyvning. Derudover kan der opsættes pæle med stærekasser, da det også er en af de truede arter, der er observeret i jeres nærområde.

TILLYKKE! JERES AFDELING HAR FÅET 148 POINT

Det svarer til 34 % af det der er muligt at få, hvis hele jeres indsats var målrettet mod at understøtte en vildere natur med høj biodiversitet. I har dermed opnået et sølv-mærke. Hvis I ønsker at gøre jeres score endnu bedre, kan I følge anbefalingerne på de foregående sider. Det vil give jer både en natur med mere liv i og muligheden for at opnå en bedre score, hvis analysen gentages om nogle år.

UDDYBNING

Hyldespjældet ligger, som nævnt indledningsvist, i umiddelbar nærhed til forskellige naturtyper: et rigkær lige nord for afdelingen, en fersk eng ved Nybakkegård og flere næringsrige småsøer med forekomst af forskellige padder. Længere væk ligger Vestskoven og Herstedhøje overdrev. De fleste af områderne er på nuværende tidspunkt i ringe bevaringstilstand og har relativt lav naturværdi. De er dog stadig levested for flere interessante arter og kan være til inspiration ved anlæg af lignende natur på jeres arealer.

Ved feltbesøget blev registreret flere småfugle som bl.a. musvit, blåmejs og gærdesmutte, som alle vidner om velfungerende livsmiljøer med mange insekter og stort fødegrundlag i de træprægede områder. Herudover er andre observerede arter som rødhals, skovskade og stor flagspætte typiske skovarter, hvoraf flagspætten indikerer områder med træer i forfald. Det var bl.a. eksemplificeret ved det flotte skulpturelle element, der blev fremvist ved besøget, hvori flagspætten havde bygget rede. I har lige nu også mange husskader og mange af træerne vidner om redebyggende husskader i jeres afdeling. Der blev også hørt overflyvende grønsiskener, som kan tiltrækkes af rødæl, når disse f.eks. vokser sig større ved den nyanlagte skovhave (x).

For at tiltrække en større variation af fugle, kan man plante træer og buske med bær såsom kvalkved, røn, benved, tørst og tjørn samt et større antal af blomstrende træer, buske og urter - specielt hvidblomstrende, har stor værdi som pollen/nektarkilde for mange insekter.

Anlæggelsen af regnvandsbedet vil spille en stor rolle i at tilføre bedre levesteder for fugle, såvel som andre dyr og planter. Herudover kan man med fordel opsætte flere redekasser af forskellig udformning - nogle til mejser andre til rødhalse, fluesnapper, mursejlere, stære mm. Samt reparere de eksisterende fuglekasser i afdelingen.

Der er på nuværende tidspunkt allerede mange gode initiativer i jeres boligafdeling med henblik på at forbedre naturtilstanden med hjælp fra stærke interne ressourcer, herunder bl.a. kvashegn, ekstensiv slåning, blotlagte sydvendte skrånninger, kompost, masser af dødt ved, "naturskov", enkelte fuglekasser og stående dødt ved (skulpturelt element). Den oplevede naturværdi i Hyldespjældet synes høj. Dette beror sig på elementer som fårefolden, hønsehold, nyttehaver, udsigtstårn, legepladsen og de mange spiselige planter, træer og buske. Disse gør også at området er attraktivt at besøge for gæster. Dette bør bevares og arbejdes videre med.

Score

10-20 % = Bronze

21-35 % = Sølv

36-50 % = Guld

Over 51 % = Smaragd

Pointscore
148

Slåningen kan varieres endnu mere, så det ikke kun er ekstensiv slåning af udvalgte områder, men mosaikslåning og slåning med rotation, som det allerede blev gjort enkelte steder.

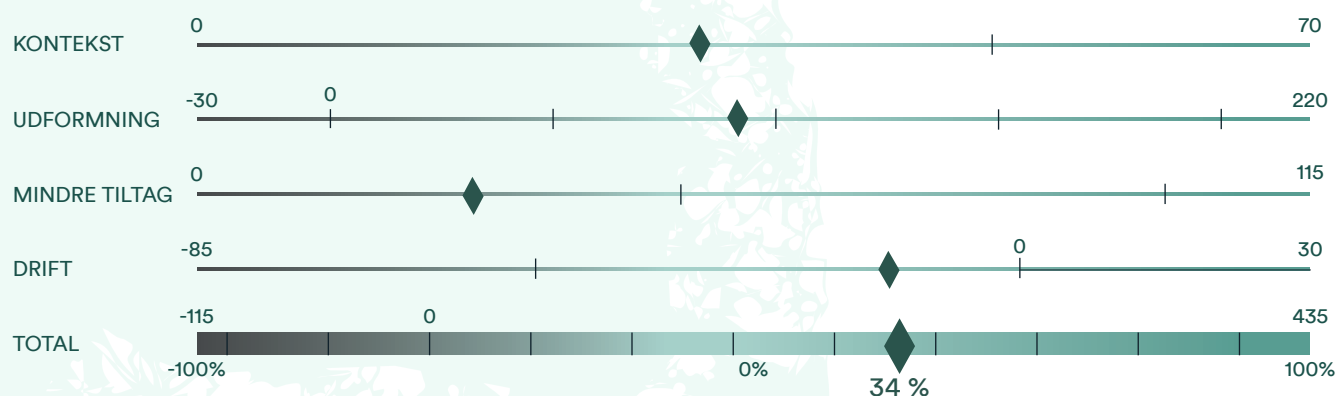
Jordvolden som er anlagt, kan bevares åben flere steder til gavn for jordboende bier, sommerfugle og andre insekter, men for at undgå erosion og skred, vil det være godt at plante forskellige planter, som I foreslår.

I har tænkt over at udnytte mange af tagene til grønt. På fremtidige grønne tage kan man tage udgangspunkt i en mere hjemmehørende vegetation i stedet for de nuværende sedumtage, hvor kun enkelte er hjemmehørende.

Jeres forslag til planter ved det fremtidige regnvandsbassin/biodiversitetsbassin er gode hjemmehørende arter. Hvis man skulle indtænke andre arter, kunne det være hjortetrøst, kær-tidsel, smalbladet ærenpris eller vandpileurt, som også forekommer i nærområdet og derved også vil kunne indfinde sig af sig selv.

Ved udgravningen af soklerne rundt om ejendommene, kan de urter, buske, træer mm. der ikke ønskes bevaret og overført til "plantehotellerne", som I har forberedt, bruges på arealet. Træerne kan udlægges som dødt ved og tilføres jeres brændemur/træ-væg, mens planteafklip og mindre materiale kan komposteres i jeres kompostbunker og deponeres i kvashegn.

Hvis ikke I allerede gør det, vil det være oplagt at arbejde mere med formidling og events om de flotte naturtiltag i jeres afdeling. Det kunne f.eks. være en bioblitz, hvor man får engageret beboerne i samråd med naturkyndige folk, enten hos os fra Habitats eller internt, for i et afgrænset tidsrum at registrere så mange arter som muligt i jeres afdeling.

Jeres resultat forklaret

Resultatet er baseret på en analyse af 63 forhold hos afdelingen med betydning for biodiversiteten og oplevelsen af naturen. De 63 forhold er opdelt i 4 undergrupper:

Kontekst

Det dækker over forhold uden for boligafdelingens areal, samt med så lang biologisk udviklingstid at det er uden for projektets planlægning.

Udformning

Det dækker over de større fysiske vilkår på arealet, som godt kan ændres men er omfattende.

Mindre tiltag

Det dækker over aktiviteter der ligger ud over selve driften, og som forholdsvist nemt kan laves eller tilføjes.

Drift

Det dækker over alle former for naturpleje, indgreb samt brug og behandling af arealet.

Herunder kan I læse de anbefalinger til biodiversitetstiltag, som er rettet mod jeres afdeling. I kan bruge anbefalingerne, hvis vil gøre jeres grønne områder mere biodiversitetsvenligt. Nogle af anbefalingerne vil I måske have spørgsmål til, og dem er I velkomne til at stille os ved jeres inkluderede telefoniske opfølgning.

Hvis I ønsker hjælp til plantevalg og design I er velkomne til at kontakte Habitats for tilbud. Vi kan hjælpe med alt fra forslag til plantelister, udvikling af landskabsdesign til større ændringer i terræn eller beplantning eller andre indsatser som for eksempel undervisning eller events med beboere. Se medsendte tilbudsliste for estimerede priser.

PLÆNER OG STAUDER

Tiltag	Tiltagstype	Beskrivelse	Anlæg	Drift	Tidspunkt
Vildt græs eller blomstereng	Driftsændring / mindre justering	Græsset får lov at gro højt på udvalgte arealer. Dette tiltag kan kombineres med mange forskellige slåningsmetoder med efterfølgende opsamling af græs. De stående vilde partier med græs kan tilbyde skjulesteder og føde til dyr og insekter. Når græsset slås ult. august fjernes afklippet for at give jordbunden luft, og fjerne konkurrenceforvridende næring. Blomstereng klippes 2 gange årligt. Første gang i perioden 20. maj – 5. juni og anden gang 15.– 30. september. Først efter 14 dage, når frøene er drysset af, opsamles afklippet for at udpine jorden for næringsstoffer.	Simpel	Simpel	apr-okt
Mosaikslåning	Driftsændring	Græsset slås på varierende tidspunkter, så resultatet er en mosaik af højder. Når ét område af græsset er slået, fjernes afklippet. Det samme område af græs slås 1-2 gange i løbet af året, evt. primo maj og oktober. Et andet område af græs slås også kun 1-2 gange om året, men forskudt af det første, og så videre. Det sikrer at levestederne til de mindre dyr ikke alle forsvinder på en gang.	Simpel	Simpel	maj-okt
Justeret slåhøjde	Driftsændring	Slåhøjden justeres til fx 10 cm for at tilgodese flere blomstrende urter. Dette kan kombineres med at lade andre partier af græs vokse sig højt, og andre igen have en højere slåhøjde. Variationen i græssets længde giver forskellige levesteder og vækstbetingelser for urter og græs. Forskelle som disse er med til at give flere muligheder for biodiversitet.	Simpel	Simpel	maj-okt
Slåede stier	Driftsændring	Lav klippede stier gennem det høje græs. Hold kun græsset kort, hvor der skal være stier gennem området. Områderne uden for stierne slås kun 1-2 gange årligt, f.eks tidligt i maj og sent i oktober.	Simpel	Simpel	maj-okt

PLÆNER OG STAUDER

Tiltag	Tiltagstype	Beskrivelse	Anlæg	Drift	Tidspunkt
Fjerne afklippet græs	Driftsændring	Afklippet græs fjernes for at udpine jorden for næringsstoffet kvælstof, og for at give lys og luft til jordbunden, hvor små spire fra blomstrende urter har brug for sol for at vokse sig store. Afklippet kan eventuelt bruges som grøntgødning.	Simpel	Simpel	maj-okt
Selektiv lugning	Driftsændring	Tillad vilde blomstrende planter i staudebedene. Traditionelt set opfattes vilde planter i staudebedene som ukrudt, og fjernes ved lugning. Men de vilde plantearter er udviklet sammen med de vilde insektarter og dyrearter over mange hundredetusinder af år, og fjernes de, fjerner man dermed mad til insekterne. F.eks. lever rigtig mange af vores sommerfuglearters larver på brændenælde (nældens takvinge, dagpåfugløjle mv.). Fjern kun yderst generende arter af planter, og lad dem evt. vokse et sted, hvor de ikke er så generende.	Simpel	Simpel	apr-okt
Omlægning af græs til blomstereng	Mindre justering	I august skrælles 4-5 cm græstørv af (overskudstørven kan evt. bruges til at anlægge insekvolde eller terrænvariationer). Arealet ligger i 14 dage før den fræses for at fjerne ukrudt som konkurrerer med blomsterne. Jorden ligger brak yderligere 14 dage inden arealerne fræses og tilsås i de to første uger i september. Bland eventuelt jorden op med sand, inden der sås, for at nedbringe næringsstoffindholdet. Så ikke græs her. Hvis der er et stort pres for at opnå et hurtigt blomsterflor, så udså eventuelt en frøblanding med enårige arter, der giver et farverigt blomsterflor hurtigt, men som samtidigt levner plads til at vilde plantearter kan sprede sig naturligt til området. Se udsåning.	Simpel	Simpel	aug-sep
Udsætte staudeklipping	Driftsændring	Lad de visnede stauder stå i vintertilstand og klip dem først ned til foråret. Herved er der frø til føde for fugle og overvintringssteder for insekter.	Simpel	Simpel	mar-apr
Naturlig succession	Driftsændring	Lad udvalgte græsflader være, så de kan udvikle sig naturligt. Efter en årrække vil der flere steder komme vedplanter (buske og træer), og området bevæger sig mod krat. Dette kan med fordel kombineres med skovlignende beplantninger.	Simpel	Simpel	Hele året
Naturlig indvandring af planter	Mindre justering	Tillad indvandring af vilde planter. Hvis plantearterne kan indvandre af sig selv fra naboarealer, så lad dem gøre det. Det er med til at sikre floraens autenticitet lokalt, og det er med til at bevare den genetiske variation, der findes indenfor arterne mellem landsdele.	Simpel	Simpel	Hele året

PLÆNER OG STAUDER

Tiltag	Tiltagstype	Beskrivelse	Anlæg	Drift	Tidspunkt
Udsåning	Tilføjelser	Vælg en frøblanding med hjemmehørende vilde plantearter opformeret fra danske frøkilder. OBS! Udsåning er blevet et populært tiltag, men denne praksis kan have negative konsekvenser for den vilde flora, hvis det ikke bliver gjort med omtanke. Udsåning af vilde plantearter er derfor noget, der kun bør gøres efter grundige overvejelser om det areal, man arbejder med og den effekt udsåning kan have på den lokale flora. Det vigtigste spørgsmål i denne sammenhæng er, om udsåning på et givent sted overhovedet er nødvendigt, for at opnå et rigt blomsterflor. I mange tilfælde er det bedste man kan gøre, at gøre ingenting eller blot ændre plejen af arealet. Læs Miljøstyrelsens 2020-udgivelse, 'Tænk før du sår', som er vedlagt som bilag 2.	Simpel	Simpel	mar/apr eller sep
Assisteret spredning af frø	Tilføjelser	Frø samles fra planter i nærområdet og spredes på næringsfattigt såbed (<10 mg P/kg). Indsamling af frø skal ske efter gældende regler, og hvis der skal samles frø på privat grund, skal ejeren naturligvis spørges om lov først.	Meget	Simpel	mar/apr eller sep
Assisteret spredning af hø	Tilføjelser	Hø fra nærmeste overdrev indsamles og spredes på såbed. Høet indsamles igen efter 14 dage, hvor frøene fra høet er smidt. Aftale om indsamling hø fra overdrev skal ske efter gældende regler.	Meget	Simpel	aug-sep
Hjemmehørende træer og buske	Tilføjelser	Plant hjemmehørende løvfældende træer og buske, solitære eller i grupper. Tænk over udvalget af blomster, frugter, bær og nødder. De hjemmehørende arter af buske og træer har udviklet sig sammen med det danske dyreliv og tiltrækker derfor et meget større mylder af liv end de eksotiske. Se evt. miljøstyrelsens udgivelse "40 danske træer og buske" her .	Meget	En del	nov-apr
Hjemmehørende urter	Tilføjelser	Plant hjemmehørende urter i planteplugs eller fra frø. De hjemmehørende arter af urter har langt flere tilknyttede insekter der lever af både plantedele og nektar. De er udviklet sammen med de vilde hjemmehørende insektarter og dyrearter over mange hundredetusinder af år. Vælger man at plante hjemmehørende urter, vælger man samtidig at sikre mad til insekterne.	Meget	En del	apr-maj eller sep-okt

PLÆNER OG STAUDER

Tiltag	Tiltagstype	Beskrivelse	Anlæg	Drift	Tidspunkt
Blomstrende stauder	Tilføjelser	Plant hjemmehørende stauder og urter (nektarplanter og værtsplanter). De hjemmehørende arter af urter har langt flere tilknyttede insekter, der lever af både plantedele og nektar. De har udviklet sig sammen med de vilde hjemmehørende insekter og dyreater over mange hundredetusinder af år. Vælger man at plante hjemmehørende stauder og urter, vælger man samtidig at sikre mad til insekterne. Mange larver af sommerfuglearter lever for eksempel af brændenælder, og hvis ikke man har mad til larverne, nytter det intet at plante en sommerfuglebusk til de voksne dyr - det kommer der ikke flere sommerfugle af. Et andet eksempel er stauden almindelig kællingetand, som har over 100 tilknyttede insekter.	Meget	En del	apr-maj eller sep-okt

HÆKKE, KRAT, HEGN OG SKOV

Tiltag	Tiltagstype	Beskrivelse	Anlæg	Drift	Tidspunkt
Bugtende skovbryn	Driftsændring	Skab rumlig variation i skovbryn/læhegn/krat med ændret slåningspraksis og ved at tillade vedopvækst stedvist (se 'Naturlig succession' under plæner og staudebede).	Simpel	Simpel	Hele året
Udsætte hækklipningen	Driftsændring	Klip hæk enten i tidligt forår eller sent efterår. Klip i reglen først hækken efter Sankt Hans, men lad gerne dele af hækken vokse sig stor som skjul til fugle. Blomstrende og bærsættende hække er både gode som skjul, og som føde til insekter og andre dyr, hvis de får lov at sætte både blomster og bær. Det afskårne materiale kan bruges på kvasbunken som hule for pindsvinet og levested for alskens insekter og andre smådyr – og dermed som spisekammer for havens fugle om vinteren.	Simpel	Simpel	aug-sep
Pletvis åbning af krat	Driftsændring	Sørg for variationer, lys og varme til dødt ved og lys til skovbunden. Et meget tæt krat kan åbnes ved at tynde ud i det sene efterår, når fuglenes reder er tomme. Tynd især gerne omkring udgåede træer, som bevares som stående stammer, og sikres, så de ikke er til fare for beboere. Mange af de vedboende insekter kræver varme fra solen, og vil blive hjulpet af, at der tyndes omkring det døde ved, så solen kommer til.	Simpel	Simpel	okt-mar

HÆKKE, KRAT, HEGN OG SKOV

Tiltag	Tiltagstype	Beskrivelse	Anlæg	Drift	Tidspunkt
Lyssætning i skov	Driftsændring	Etabler skovlysninger hvor skovbeplantning er tæt. Det giver lys, liv og varme til skovbundens flora og dødt ved både liggende og stående. Døde, udgåede træer kan nemlig bevares stående ved at save grene over, der er i fare for at knække og ved at sikre stammen.	Simpel	Simpel	okt-mar
Kvasbunker og/eller kvashegn	Driftsændring	Afklippet grenmateriale fra tyndinger i krat eller afklip fra buske og træer samles i bunker til langsom nedbrydning. Det kan eventuelt arrangeres i kunstfærdige hegn eller placeres under krat eller udvalgte steder, hvor det ikke generer nogen. Kvas og grenbunker fungerer som hule for pindsvinet og levested for alskens insekter og andre smådyr – og dermed som spisekammer for havens fugle om vinteren. Det er vigtigt, at kvasbunken får lov at ligge hele året.	Simpel	Ingen	sep-okt
Kvas og ved fjernes ikke	Driftsændring	Kvas, dødt ved og blade ligger som 'urørt skovbund' og får lov til at formulde, hvor det er faldet.	Simpel	Ingen	Hele året
Behold blade på området	Driftsændring	Riv blade sammen, men behold dem på arealet ved at samle dem under krat, hegn, hæk eller ved at lave bladbunker på udvalgte steder. Det sikrer overvintringssteder for mange dyr.	Simpel	Simpel	Okt
Dødt ved liggende eller stående (større stammer af døde træer)	Driftsændring	Lad døde træer være på området enten som stående eller liggende stammer. Stående stammer sikres, så de ikke er til fare for beboere. Dødt ved har stor betydning uanset om det findes i form af liggende eller stående stammer og grene eller det findes som indre hulheder i gamle træer. Det døde ved er vigtigt for svampe, smådyr og de fugle som spiser insekterne, særligt spætterne. Lad døde stammer eller dele heraf ligge og forgå langsomt. Gerne på et varmt og solbeskinnet sted i nærheden af levende træer eller krat. Hvis der findes gamle, udgåede træer eller træer med døde dele kan hulheder blive hjem for fugle eller flagermus.	Simpel	Ingen	Hele året
Kompostbunke	Driftsændring	Saml blade, græs-afklip og smågrene på kompostbunker og lad mulddannelsen foregå naturligt her. Komposten kan bruges som grøntgødning på frugttræer, i grøntsagsbed eller andre nyttehaver på jeres areal.	Simpel	Simpel	Hele året

JORDBEARBEJDNING

Tiltag	Tiltagstype	Beskrivelse	Anlæg	Drift	Tidspunkt
Jordvending	Tilføjelser	Muld og råjord graves op. Muld placeres nederst, råjorden øverst. Råjorden er mere næringsfattig og kan danne såbed for blomstereng (se omlægning af græs til blomstereng).	Meget	Simpel	Frostfrit
Fjernelse af græstørv	Tilføjelser	Større områder med græstørv fjernes og mineraljorden blotlægges, som bliver til såbed for vilde planter eller udsåning. Overskudstørven kan evt. bruges til at anlægge mindre volde, som også er gode for insekter (se nedfor om insektvolde).	Meget	Simpel	Frostfrit
Iblandning af sand/grus	Tilføjelser	Sand og grus blandes med mineraljorden for at etablere et næringsfattigt såbed til en blomstereng. Se også 'Omlægning af græs til blomstereng' under Plæner og staudebede.	Simpel	Simpel	Hele året
Iblandning af kalk	Tilføjelser	Kalk blandes med mineraljorden til et kalkrigt såbed for at stabilisere stærkt skrånende terræn. Ikke altid anbefalelsesværdigt, især ikke naturligt i kalkfattige områder.	Simpel	Simpel	Hele året
Ruderatområder	Tilføjelser	Område med mineraljord, henlagt til naturlig indvandring af planter fra området. Her ser I simpelthen bare, hvad der kommer og følger med i udviklingen. Naturligt vil området over en længere årrække udvikle sig til krat. Hvis det forstyrres gentagne gange ved for eksempl at vende jorden igen, tilgodeses enårige planter, der spreder sig hurtigt. På området vil I se at pionerplanter tilgodeses (f.eks. valmuer og kamille).	Meget	Simpel	Hele året
Insektvolde	Tilføjelser	En insektvold er en lille jordvold, som anlægges, så den bryder de store ensartede flader, og tilbyder et levested til insekter. Volden konstrueres af mineraljord, græstørv, kvas og sand. Sydsiden vil have høje temperaturer, mens nordsiden vil være koldere og mere fugtig. Højden bør være ca. 40 - 50 cm og ca. 2 meter i bredden. Fordelen ved at etablere en egentlig vold er, at toppen af af volden afdrænes. Herved får man en mere tør biotop, som mange insekter vil foretrække - ikke mindst som overvintringssted. Insektvolden kan tilsås med en blanding af enårige og flerårige hjemmehørende blomstrende planter (se 'Udsåning').	En del	Simpel	maj-sep

JORDBEARBEJDNING

Tiltag	Tiltagstype	Beskrivelse	Anlæg	Drift	Tidspunkt
Forskelle i terræn	Tilføjelser	Små bakker eller lavninger, skabes i landskabet ved at grave og omforme. De forskelle i fugt og lys, der allerede findes på jeres område fostærkes. Det skaber små ændringer af mikroklima (temperatur, lys/skygge tørt/vådt, vind/læ), som har en indflydelse på hvilke planter og dyr, der kan trives. Forskellene i terræn giver forskelle i levesteder, og jo flere levesteder I kan tilbyde, jo flere ater kan I invitere indenfor. OBS! Her er det altid en god idé at tage kontakt til relevant fagekspertise. I desuden skal sørge for at følge lokalplanens bestemmelser ang. terræn.	Meget	En del	Frostfrist

VAND

Tiltag	Tiltagstype	Beskrivelse	Anlæg	Drift	Tidspunkt
Mindre vandhul eller vådområde	Tilføjelser	Bevar og understøt våde områder og anlæg nye våde områder. Det øger artsrigdommen væsentligt og bliver levested for mange arter. I kan grave en lavning, hvor regnvand løber hen og samles. Det giver plads til fugtigbundsplanter. Det kan være en sjov udfordring at indrette et vandhul, men hvis man er i tvivl om, hvordan det skal gøres, anbefales det at tage kontakt til relevant fagekspertise.	En del	En del	Frostfrit
Sø eller vandløb	Tilføjelser	Udgrav større vådområder til permanent vandspejl. OBS! Dette skal godkendes af kommunen. Her anbefales det, at I tager kontakt til relevant fagekspertise.	Meget	Meget	Frostfrit
Stenrender	Tilføjelser	Stenrender til transport af regnvand bilver både et habitat i våd og tør tilstand. Her anbefales det, at I tager kontakt til relevant fagekspertise.	Meget	Meget	Frostfrit
Regnbed	Tilføjelser	LAR-løsninger (lokal afledning af regnvand) til lokal håndtering af regnvand på jeres arealer giver mulighed for en våd biotop med engplanter. Her anbefales det, at I tager kontakt til relevant fagekspertise.	En del	Simpel	Frostfrit

ELEMENTER

Tiltag	Tiltagstype	Beskrivelse	Anlæg	Drift	Tidspunkt
Kvashegn	Tilføjelser	Saml grene i hegn af ca. 10 - 20 meter og 1 meter høj. Kvaset arrangeres på en dekorativ og rumskabende måde. Se også kvasbunker og/eller kvashegn under hække, krat, hegn og skov.	En del	Ingen	Hele året
Brændemur	Tilføjelser	Stabl opskårne træstammer eller store grene som brændemur. Mellemrummene mellem stammerne fungerer som skjulested for insekter, og lader man træet forgå langsomt, vil svampe og andre insekter leve af det døde træ. (Det er en risiko, at nogle vil stjæle det til brænde, så sæt evt. et skilte op eller fastgør træet med ståltråd).	Simpel	Ingen	Hele året
Landart	Tilføjelser	Brug væltet og fældet træ fra stedet til skulpturer. Mellemrummene mellem stammerne fungerer som skjulested for insekter, og lader man træet forgå langsomt, vil svampe og andre insekter leve af det døde træ.	Meget	En del	Hele året
Stengærde	Tilføjelser	Placér større sten i dynger, gærde eller grupper til de varmesøgende dyr. Lav et stengærde som dekoration i landskabet, og lad mos og lav gro på stenene.	En del	Ingen	Hele året
Spredte stendynger eller kampesten	Tilføjelser	Brug grupper af kampesten som landskabeligt element. Større dynger af sten kan give flere skjulesteder og være en god legeplads. Lad mosser og laver gro på stenen og plant eventuelt planter ud i mellemrummene mellem stenene.	Simpel	Simpel	Hele året
Fugleskjul	Tilføjelser	Lav tætte fuglekrat af minimum 5 × 5 meter, så fuglene har et sted at skjule sig og at bygge rede. Tilplant evt. med slyngplanter eller hjemmehørende arter af roser og tjørn.	Simpel	Simpel	Forår
Fuglekasser	Tilføjelser	Byg og ophæng fuglekasser på træer og husfacader. Redekasser sættes op i efteråret, så fuglene kan vænne sig til dem, og rengøres en gang årligt (september) for at gøre klar til en ny ynglesæson.	En del	Simpel	Nov
Bosteder til solitære bier	Tilføjelser	Udvikl hulrum og andre bosteder til solitære bier. I kan lave insekthoteller af gamle hule plantestængler eller bore 12 cm dybe huller i træstammer. I kan også sørge for at jordboende bier har uforstyrrede, varme steder i blottet grus at grave sine bo.	En del	Simpel	Nov
Dyrehold	Tilføjelser	Græssende dyrehold af f.eks. heste, køer, geder eller kaniner.	Meget	Meget	Hele året

ELEMENTER

Tiltag	Tiltagstype	Beskrivelse	Anlæg	Drift	Tidspunkt
Bede til dyrkning	Tilføjelser	Mindre områder med mulighed for at dyrke blomster og grøntsager. Mange af vores krydderurter giver også nektarkilder til bestøvere, samtidigt med at give nytte og glæde til mennesker.	En del	Ingen	apr-maj
Nedsivning af regnvand	Tilføjelser	LAR-løsninger (lokal afledning af regnvand) kan være anlæg med regnbede eller andre biotoper indtænkt i designet. Her er det vigtigt at sætte sig ind i, hvordan sådanne biotoper kan designes, og det anbefales at tage kontakt til relevant fagekspertise for at sikre størrelsen på anlægget og undgå overløb til uheldige steder.	Meget	Simpel	Tidl. forår
Formidlingstavler	Tilføjelser	Opstille skilte med info om arter og naturen i jeres område, så beboere og forbipasserende forstår jeres indsats, og kan lægge mærke til alle de fine vilde arter I tiltrækker på jeres område.	Meget	Simpel	Hele året
Grønne tage	Tilføjelser	Anlægge grønne tage med hjemmehørende, varieret vegetation med insektbestøvede planter. Her anbefales det at tage kontakt til relevant fagekspertise.	Meget	Simpel	Forår og sommer

PLÆNER

Der kan klippes stier gennem høje partier af græs og urter. Det giver en rumskabende effekt og sikrer færdslen gennem området. De mange urter i plænen giver mad til bier og andre insekter. De høje partier af græs og urter slås årligt én gang.

TRÆER OG KOMPOST

Gamle træer er attraktive som levesteder for andre arter. Man kan fjerne generende grene fra træer bevare de afskårne grene som liggende dødt ved. Kompostbunker fungerer som føde for arter af nedbrydere som regnorme, og de fungerer samtidigt som kilde gødning, der kan bruges på de grønne arealer.

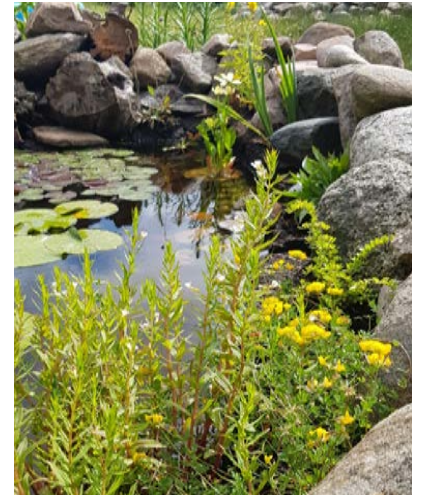
JORDBEARBEJDNING

På skråninger kan mineraljorden blotlægges til gavn for varmesøgende insekter og jordrugende bier. Man kan udlægge grupper af sten på skrånningen - det giver endnu flere levesteder. Man kan også lade vilde blomster vokse frem eller udså en passende frøblanding med hjemmehørende arter.

VAND

Havedamme eller baljer med vand tilbyder masser af levesteder for padder og insekter, og de bidrager med drikkevand til andre arter. Alternativt kan fugtige vandreder til afledning og nedrivning regnvand (LAR) også give rigtig meget liv.

ELEMENTER

Kvashegn kan være rumskabende elementer, hvor dyr og insekter samtidigt kan gemme sig. Her ses et slyngende kvashegn kombineret med en fuglekasser på pæl. Insekthoteller kan være meget dekorative og kan opsættes på solrige flader. Man kan udlægge små grupper af sten med nøjsomme planter i et grusbed. Biodiversitetstiltagene kan formidles gennem skiltning på arealerne - så kan beboere og forbi passerende følge med i indsatsen.

Bilagsoversigt

Bilag 1: Planteliste til Inspiration

Bilag 2: Tænk, før du sår

Bilag 1 - Planteliste til inspiration

Bilag 1 indeholder planter, der er velegnede til såning eller plantning, og som samtidig understøtter biodiversiteten ved at indgå i mange fauna-interaktioner. Den er inddelt i urter, tuedannende græsser samt træer, buske, dværbuske og slyngplanter. Listen er hentet fra Plantekatalog - Planter, der understøtter biodiversitet (Aarhus Universitet 2021, DCE). Rapporten kan læses her: <http://dce2.au.dk/pub/TR193.pdf>

URTER

Plante - dansk navn	Plante - videnskabeligt navn	Livs- varighed	blom- ster- farve	Blomst- ringsperi- ode	tør/fug- tig/våd bund	jordbund	udbredelse	plante- højde [cm]'	Kendte faunainteraktioner, primært insekter					
									humle- bier	enlige bier	sommer- fugle	svirre- fluer	andre ar- ter/grupper	
alm. røllike	<i>Achillea millefolium</i>	flerårig	hvid	juni-okt	Tør-fugtig	meget varieret	hele DK	15-60	+	+	+	+	+	+
krybende læbeløs	<i>Ajuga reptans</i>	flerårig		maj-juli	fugtig	muldbund	primært Øst-DK	10-30	+	+				
løgkarse	<i>Alliaria petiolata</i>	toårig	hvid	april-maj	fugtig	muldbund	hele DK	30-100	+	+	+			
lægeoksetunge	<i>Anchusa officinalis</i>	flerårig		juni-juli	tør	næringsrig bund	den i V-Jylland	30-80	+	+	+	+		
angelik	<i>Angelica sylvestris</i>	flerårig	hvid	juli-aug	fugtig	muldbund, skygget sandet, ret nærings-	hele DK	100-200	+	+	+	+		+
krumhals	<i>Anchusa arvensis</i>	enårig		juni-aug	tør	rig bund	hele DK	15-40	+	+	+	+		
farve-gåseurt	<i>Anthemis tinctoria</i>	flerårig		juni-sep	tør	næringsrig, gerne kalk	hele DK	30-70	+	+				
vild kørvel	<i>Anthriscus sylvestris</i>	flerårig	hvid	maj-juli	fugtig	næringsrig bund mager bund, sand	hele DK	50-100	+	+		+		+
rundbælg	<i>Anthylis vulneraria</i>	flerårig		juni-juli	tør	og grus	hele DK	10-30	+	+	+			
liden burre	<i>Arctium minus</i>	toårig		juli-aug	tør	gerne næringsrig bund	hele DK	50-100	+	+				
nøgleblomstret klokke	<i>Campanula glomerata</i>	flerårig		juli-aug	fugtig	muldrig bund, gerne kalk	Øst-DK	20-70	+	+				
smalbladet klokke	<i>Campanula persicifolia</i>	flerårig		juni-juli	fugtig	næringsrig muld	primært Øst-DK	40-80	+	+				
ensidig klokke	<i>Campanula rapunculoides</i>	flerårig		juni-sep	tør-fugtig	næringsrig, muld- jord	primært Øst-DK	30-70	+	+				
blåklokke, liden klokke	<i>Campanula rotundifolia</i>	flerårig		juli-sep	tør	sand-ler, gerne næringsfattigt	hele DK	10-50	+	+				

nælde-klokke	<i>Campanula trachelium</i>	flerårig		juli-aug	fugtig	næringsrig, gerne kalk	Øst-DK	50-100	+	+				
engkarse	<i>Cardamine pratensis</i>	flerårig	hvid	maj-juni	fugtig-våd	varierende	hele DK	15-40	+	+	+			
kornblomst	<i>Centaurea cyanus</i>	enårig		juni-sep	tør	næringsrig sandjord	hele DK	20-80	+	+				
alm. knopurt	<i>Centaurea jacea</i>	flerårig		juli-sep	tør-fugtig	muldrig bund	hele DK	30-80	+	+	+	+	+	+
stor knopurt	<i>Centaurea scabiosa</i>	flerårig		juli-sep	tør	sandbund	hele DK	30-100	+	+	+	+	+	+
cikorie	<i>Cichorium intybus</i>	flerårig		juni-sep	tør	næringsrig bund, ler	hele DK	40-80	+	+	+	+		
kær-tidsel	<i>Cirsium palustre</i>	toårig		juli-sep	fugtig	tørvebund	hele DK	50-200	+	+	+	+	+	+
horse-tidsel	<i>Cirsium vulgare</i>	toårig		juli-sep	tør-fugtig	næringsrig	hele DK	40-120	+	+	+	+	+	+
tag-høgeskæg	<i>Crepis tectorum</i>	en-toårig		juni-sep	tør-fugtig	mineralbund	hele DK	10-60	+	+				
vild gulerod	<i>Daucus carota</i>	toårig	hvid	juli-aug	tør	næringsrig bund	hele DK	30-80	+	+	+	+		+
slangehoved	<i>Echium vulgare</i>	toårig		juni-juli	tør	sandet, gruset, gerne kalkholdig bund	hele DK	30-90	+	+	+	+		
gederams	<i>Epilobium angustifolium</i>	flerårig		juli-aug	fugtig-tør	næringsrig bund	hele DK	30-150	+	+				
hjordetrøst	<i>Eupatorium cannabinum</i>	flerårig		juli-sep	fugtig	næringsrig lerbund	Vestjylland	50-150	+	+	+	+	+	+
alm. mjørdurt	<i>Filipendula ulmaria</i>	flerårig	hvid	juni-aug	fugtig-våd	tørverig muld eller sand	hele DK	50-150	+	+	+	+		+
knoldet mjørdurt	<i>Filipendula vulgaris</i>	flerårig	hvid	maj-juli	tør	forekommer i bælte på skrå fra Thy over Mols til alkalisk, næringsfattig	Øst-DK. I øvrigt sjældent	50-70	+	+	+	+		
skov-jordbær	<i>Fragaria vesca</i>	flerårig	hvid	maj-juli	fugtig	muldrig	hele DK	5-20	+	+	+	+		
eng-storkenæb	<i>Geranium pratense</i>	flerårig		juli-aug	fugtig	næringsrig lerbund	primært øst-DK	30-75	+	+	+			
blodrød storkenæb	<i>Geranium sanguineum</i>	flerårig		juni-juli	tør	gruset, kalkrig bund	primært øst-DK	15-50	+	+	+			
eng-nellikerod	<i>Geum rivale</i>	flerårig		maj-juli	fugtig	næringsrig	hele DK	20-40	+	+				
alm. bjørneklo	<i>Heracleum sphondylium</i>	toårig	hvid	juni-juli	fugtig	næringsrig bund	primært øst-DK	50-150	+	+		+		+
håret høgeurt	<i>Hieracium pilosella</i>	flerårig		maj-juli	tør	sand, næringsfattig	hele DK	5-20	+	+	+	+		
smalbladet høgeurt	<i>Hieracium umbellatum</i>	flerårig		juli-okt	tør	mineralbund	hele DK	5-100	+	+	+	+		
prikbladet perikon	<i>Hypericum perforatum</i>	flerårig		juli-sep	tør	sandet bund	hele DK	30-70	+	+				

alm. kongepen	<i>Hypochoeris radicata</i>	flerårig		juni-sep	tør	mager bund, sand- ler	hele DK	20-40	+	+	+	+	+
blåmunke	<i>Jasione vulgare</i>	toårig		juni-aug	tør	næringsfattig	hele DK	10-35	+	+	+	+	+
blåhat	<i>Knautia arvensis</i>	flerårig		juni-aug	tør-fugtig	gerne sandet sand-lerbund, ofte	hele DK	30-80	+	+	+	+	+
rød tvetand	<i>Lamium purpureum</i>	enårig		april-okt	tør-fugtig	næringsrigt	hele DK	10-35	+	+	+	+	
krat-fladbælg	<i>Lathyrus linifolius</i>	flerårig		maj-juni	fugtig	næringsfattig, mor- bund	alm. i Jylland, sjældnen i øvrige DK	15-35	+	+			
gul fladbælg	<i>Lathyrus pratensis</i>	flerårig		juni-juli	fugtig	næringsrig bund	hele DK	30-90	+	+	+		
skov-fladbælg	<i>Lathyrus sylvestris</i>	flerårig		juli-aug	fugtig	næringsrig bund	primært øst-DK, sjældnen i Vest- og Nordjylland	50-200	+	+			
høstborst	<i>Leontodon autumnalis</i>	flerårig		juli-okt	fugtig	sand-ler	hele DK	10-40	+	+	+	+	+
hvid okseøje	<i>Leucanthemum vulgare</i>	flerårig	hvid + gul	juni-aug	tør-fugtig	meget varieret ofte næringsfattig	hele DK	20-70	+	+	+	+	+
alm. kællingetand	<i>Lotus corniculatus</i>	flerårig		juni-juli	fugtig-tør	bund	hele DK	10-40	+	+	+		
sump-kællingetand	<i>Lotus uliginosus</i>	flerårig		juli-aug	fugtig-våd	ikke for mager bund	hele DK	20-60	+	+	+		
alm. fredløs	<i>Lysimachia vulgaris</i>	flerårig		juni-juli	fugtig-våd	ret næringsrig	hele DK	50-140		+			
kattehale	<i>Lythrum salicaria</i>	flerårig		juli-aug	våd	varieret	hele DK	40-120	+	+	+	+	+
lucerne	<i>Medicago sativa</i>	flerårig		juli-sep	fugtig-tør	næringsrig bund	primært øst-DK	30-80	+	+	+		
hvid stenklover	<i>Melilotus alba</i>	toårig	hvid	juli-sep	tør	næringsrig bund	hele DK	30-150	+	+	+		
mark-stenklover	<i>Melilotus officinalis</i>	toårig		juli-sep	tør	næringsrig bund	hele DK	30-150	+	+	+		
vand-mynte	<i>Mentha aquatica</i>	flerårig		juli-aug	fugtig-våd	næringsrig	hele DK	20-70	+	+	+	+	
esparsette	<i>Onobrychis viciifolia</i>	flerårig		juni-juli	tør	kalkrig bund	sjældnen i Dan- mark	20-60	+	+			
mark-krageklo	<i>Ononis spinosa</i>	flerårig		juli-aug	tør-fugtig	mager bund	hele DK	20-60	+	+			
merian	<i>Origanum vulgare</i>	flerårig		juli-sep	tør	varieret, ofte kalk- holdig	primært Øst-DK	20-70	+	+	+	+	
korn-valmue	<i>Papaver rhoeas</i>	enårig		juni-aug	tør	næringsrig, sand-ler	primært øst-DK	30-80	+	+			
ru bittermælk	<i>Picris hieracioides</i>	toårig		juli-aug	tør	kalkrig mineralbund	primært Øst-DK	30-90	+	+	+	+	+

lancet-vejbred	<i>Plantago lanceolatum</i>	flerårig	hvid/gr øn	maj-aug	tør-fugtig	sand-ler	hele DK	10-45	+	+	+	+
gåse-potentil	<i>Potentilla anserina</i>	flerårig		juni-aug	fugtig	næringsrig, gerne saltholdig bund	hele DK	30-80	+	+	+	
tormentil	<i>Potentilla erecta</i>	flerårig		juni-aug	fugtig-våd	mager, gerne tørve- rig bund	hele DK	15-40	+	+	+	
fladkravet kodriver	<i>Primula elatior</i>	flerårig		april-maj	fugtig	næringsrig bund	sjældnen i N- og V-Jylland, alm. i øvrige DK	10-30	+	+		
hulkravet kodriver	<i>Primula veris</i>	flerårig		april-maj	fugtig	næringsrig bund	hele DK, men sjældnen i V-Jyl- land	10-30	+	+		
storblomstret kodriver	<i>Primula vulgaris</i>	flerårig		april-maj	fugtig	muldbund	primært Østjyl- land	5-20	+	+		
brunelle	<i>Prunella vulgaris</i>	flerårig		juli-aug	fugtig	fugtig-tør	hele DK	5-25	+	+		
lungeurt	<i>Pulmonaria officinalis</i>	flerårig		april-maj	fugtig	næringsrig, let skyg- get	hele DK, sjæl- den i V-Jylland	10-30	+	+	+	+
bidende ranunkel	<i>Ranunculus acris</i>	flerårig		maj-juli	fugtig	engjord	hele DK	20-60		+		
farve-reseda	<i>Reseda luteola</i>	toårig		juli-aug	tør	sand, gerne kalkrigt	udelukkende øst-DK	50-140	+	+		
liden skjaller	<i>Rhinanthus minor</i>	enårig		maj-aug	tør-fugtig	næringsfattig bund	alm. i Jylland, sjældnen i øvrige DK	10-25	+	+	+	+
alm. syre	<i>Rumex acetosa</i>	flerårig	grønlig	maj-juni	tør-fugtig	varieret	hele DK	50-80			+	+
rødknæ	<i>Rumex acetosella</i>	flerårig	grønlig	juni-aug	tør	næringsfattig, ofte sur bund	hele DK	10-30			+	+
bidende stenurt	<i>Sedum acre</i>	flerårig		juni-juli	tør	sandet-stenet bund	hele DK	3-12	+	+		+
ager-svinemælk	<i>Sonchus arvensis</i>	flerårig		juli-sep	tør	næringsrig bund, ret næringsrig bund,	hele DK	50-130	+	+	+	+
kær-galtetand	<i>Stachys palustris</i>	flerårig		juli-sep	fugtig-våd	sand-ler	hele DK	20-100	+	+	+	+
stor fladstjerne	<i>Stellaria holostea</i>	flerårig	hvid	maj-juni	fugtig	muldbund	hele DK, dog sjældnen i Vestjylland	10-30	+	+		
djævelsbid	<i>Succisa pratensis</i>	flerårig		juli-sep	fugtig	tørverig, nærings- fattig	hele DK	25-60	+	+	+	+

foder-kulsukker	<i>Symphytum officinale</i>	flerårig		juni-aug	fugtig	næringsrig	hele DK	50-200	+	+	+	+	
rejnfan	<i>Tanacetum vulgare</i>	flerårig		juli-sep	tør	sandet	hele DK	40-100	+	+	+	+	+
mælkebøtte	<i>Taraxacum sp.</i>	flerårig		maj(-juli)	tør	sand-ler	hele DK	5-20	+	+	+	+	+
smalbladet timian	<i>Thymus serpyllum</i>	flerårig		juni-aug	tør	sandet-gruset bund, næringsfattigt	hele DK	3-10	+	+	+	+	
harekløver	<i>Trifolium arvense</i>	flerårig		juli-aug	tør	mager bund	hele DK	10-30	+	+	+		
bugtet kløver	<i>Trifolium medium</i>	flerårig		juni-aug	fugtig	næringsrig bund	hele DK	10-30	+	+	+		
rødkløver	<i>Trifolium pratense</i>	flerårig		maj-sep	fugtig	næringsrig bund	hele DK	15-50	+	+	+		
hvidkløver	<i>Trifolium repens</i>	flerårig	hvid	juni-sep	fugtig	næringsrig bund	hele DK	10-30	+	+			
lugtløs kamille	<i>Tripleurospermum inodorum</i>	enårig	hvid + gul	juni-okt	tør-fugtig	næringsrig	hele DK	30-60		+	+		+
følfod	<i>Tussilago farfara</i>	flerårig		marts-maj	fugtig	leret, gerne næ- ringsrigt	hele DK	5-20	+	+			
læge-baldrian	<i>Valeriana officinalis</i>	flerårig	hvid	juli-aug	fugtig-våd	næringsrig	hele DK	50-140	+	+	+	+	
hyldebladet baldrian	<i>Valeriana sambucifolia</i>	flerårig	hvid	juni-aug	fugtig-våd	næringsrig	hele DK	40-150	+	+	+	+	
tveskægget ærenpris	<i>Veronica chamaedrys</i>	flerårig		maj-aug	fugtig	muldbund	hele DK	10-50	+	+	+	+	
musevikke	<i>Vicia cracca</i>	flerårig		juni-aug	fugtig-tør	varierende	hele DK	30-100	+	+	+		
gærdevikke	<i>Vicia sepium</i>	flerårig		maj-juli	fugtig	muldbund	hele DK	30-60	+	+			
ager-stedmoderblomst	<i>Viola arvensis</i>	en-toårig	hvid- gul	maj-okt	tør-fugtig	varieret, men ikke ren sandjord	hele DK	10-30	+	+	+		
hunde-viol	<i>Viola canina</i>	flerårig		maj-juni	tør	varieret	hele DK	5-30	+	+	+		
krat-viol	<i>Viola riviniana</i>	flerårig		april-juni	fugtig	muldbund	hele DK	5-25	+	+	+		
alm. stedmoderblomst	<i>Viola tricolor</i>	en-toårig	hvid, gul og violet	maj-okt	tør-fugtig	varieret	hele DK	10-30	+	+	+		

TUEDANNENDE GRÆSSER

Plante - dansk navn	Plante - videnskabeligt navn	Livs varighed	blomstringsperiode	tør/fugt/våd bund	jordbund	udbredelse	plante-højde [cm]	Kendte faunainteraktioner, primært insekter				
								humle-bier	enlige bier	sommer-fugle	svirre-fluer	andre arter/grupper
fåre-svingel	<i>Festuca ovina</i>	flerårig	maj-juni	tør	næringsfattig bund, grus og sand	hele DK	10-40			+	+	+
alm. hundegræs	<i>Dactylis glomerata</i>	flerårig	juni-juli	fugtig	næringsrig bund	hele DK	50-100			+	+	+
mosebunke	<i>Deschampsia cespitosa</i>	flerårig	juni-juli	fugtig	tørverig og sur bund, varierende næringsstoffer	hele DK	50-150			+	+	+
fløjlsgræs	<i>Holcus lanatus</i>	flerårig	juni-juli	fugtig	næringsrig bund	hele DK	20-60			+	+	+
miliegræs	<i>Milium effusum</i>	flerårig	juni	fugtig	muldbund i skov eller krat	primært øst-DK	50-150			+	+	+

TRÆER, BUSKE, DVÆRBUSKE OG SLYNGPLANTER

Plante - dansk navn	Plante - videnskabeligt navn	vækstform	blomsterfarve	blomst- rings- periode	tør/fugt- ig/våd bund	jordbund	udbredelse	plante- højde [m]'	Kendte faunainteraktioner, primært insekter							
									Humle bier	enlige bier	mer- mer- fugle	mer- mer- fugle	svirre- fluer	fugle	svampe og liche- ner	andre ar- ter/grup- per
rød-el	<i>Alnus glutinosa</i>	træ		marts-april	fugtig-vådt	varieret	hele DK	op til 25 m					+	+	+	+
vorte-birk	<i>Betula pendula</i>	træ		april-maj	tør-fugtig	varieret	hele DK	op til 25 m					+	+	+	+
dun-birk	<i>Betula pubescens</i>	træ		april-maj	bund	overve- jende sur, ofte våd nærings- fattig bund	hele DK	op til 25 m					+	+	+	+
hedelyng	<i>Calluna vulgaris</i>	dværg- busk		aug-sep	tør	mager bund, tør- vejord	hele DK	0,15-0,75	+	+	+		+			
alm. hvidtjørn	<i>Crataegus laevigata</i>	busk-træ	hvid	maj-juni	tør-fugtig	varieret	hele DK, sjældent i Vestjylland	op til 6 m	+	+	+	+	+	+	+	+
engriflet hvidtjørn	<i>Crataegus monogyna</i>	busk-træ	hvid	maj-juni	tør-fugtig	varieret	hele DK	op til 10 m	+	+	+	+	+	+	+	+
alm. bøg	<i>Fagus sylvatica</i>	træ		maj	fugtig-tør	varieret	hele DK	op til 40 m					+	+	+	+
alm. ask	<i>Fraxinus excelsior</i>	træ		april-maj	fugtig-tør	overve- jende alka- lisk og næ- ringsrig bund	hele DK	op til 35 m					+	+	+	+
vedbend/efeu	<i>Hedera helix</i>	klatre- plante	hvid/grøn- lig	sep-nov	fugtig	næringsrig	hele DK	1-20 m	+	+	+	+	+	+	+	+
ægte kaprifolium	<i>Lonicera caprifolium</i>	klatre- plante	hvid/ lyserød		tør-fugtig	varierende	hele DK	1-10 m				+	+	+	+	+
skov-æble	<i>Malus sylvestris</i>	træ	hvid-rosa	maj-juni	halvfugtig	varieret	overvejende Øst- DK	5-8 m	+	+	+		+	+	+	+
skov-fyr	<i>Pinus sylvestris</i>	træ		maj-juni	tør	varieret	hele DK	op til 30 m					+	+	+	+

fugle-kirsebær	<i>Prunus avium</i>	træ	hvid	maj	tør-fugtig	varieret	hele DK	op til 20 m	+	+	+	+	+	+	+	+	
mirabel	<i>Prunus cerasifera</i>	busk-træ	hvid	april-maj	tør (tåler ikke våd jord)	næringsfattig bund	hele DK	op til 8 m	+	+	+	+	+	+	+	+	
slåen	<i>Prunus spinosa</i>	busk	hvid	april	tør	varieret	hele DK, dog sjældnen i N- og V-Jyl-land	op til 3 m	+	+	+	+	+	+	+	+	
stilk-eg	<i>Quercus robur</i>	træ		maj	tør-fugtig	varieret	hele DK	op til 30 m			+	+		+	+	+	
vinter-eg	<i>Quercus rubra</i>	træ		maj	tør-fugtig	varieret, men hyppigst på sand	primært Midtjylland	op til 40 m	+	+	+	+	+	+	+	+	+
hunde-rose	<i>Rosa canina</i>	busk	hvid-rosa	juni-juli	fugtig - let tør	lerjord og kalkrig sandjord	hele DK	op til 3 m	+	+		+	+	+	+	+	
brombær	<i>Rubus fruticosus</i>	klatreplante	hvid	juni-juli	fugtig	næringsrig sand-ler mager	hele DK	0,50-2	+	+		+	+	+	+	+	
hindbær	<i>Rubus idaeus</i>	busk	hvid	juli-aug	fugtig	bund	hele DK	0,80-1,50	+	+		+	+	+	+	+	
Selje-pil	<i>Salix caprea</i>	busk-træ		marts-april	fugtig	varieret	hele DK	op til 15m	+	+		+		+	+	+	
alm. røn	<i>Sorbus aucuparia</i>	træ	hvid	maj-juni	tør-fugtig	varieret	hele DK	op til 15m	+	+		+	+	+	+	+	
småbladet lind	<i>Tilia cordata</i>	træ		juli	tør-fugtig	middelnæringsrig	overvejende på Øerne	op til 30 m	+	+		+	+	+	+	+	
skov-elm	<i>Ulmus glabra</i>	træ		april	fugtig	bund mager	hele DK	op til 30 m			+	+		+	+	+	
blåbær	<i>Vaccinium myrtillus</i>	dværg-busk	hvid	maj-juni	fugtig	bund, tør-vejord mager	primært Jylland	0,15-0,45	+	+	+	+	+	+	+	+	
tyttebær	<i>Vaccinium vitis-idaea</i>	dværg-busk	hvid	maj-juni	tør-fugtig	bund, tør-vejord	primært Vest-DK	0,5-0,25	+	+	+	+	+	+	+	+	

Bilag 2 - Tænk før du sår

Første sommer efter såning af frøblanding med 28 hjemmehørende plantearter på Vild Med Vilje arealet hos energiselskabet Ørsted.
Foto: Hanna Allesøe Hansen

INSPIRATIONSARK TIL AREALFORVALTERE OM UDSÅNING AF VILDE PLANTER

En rig mangfoldighed af vilde blomstrende urter er afgørende for mange arter af smådyr og svampe. I Danmark er udbredelsen og tætheden af mange arter af græslandsplanter indskrænket voldsomt de seneste 100 år og det har begrænset den øvrige biodiversitet betydeligt. Særligt manglen på et rigt og varieret blomsterflor begrænser fødegrundlaget for bestøvende insekter, f.eks. sommerfugle, bier og svirreflugter.

Udsåning er blevet et populært tiltag som modsvar på dette problem, men denne praksis kan have negative konsekvenser for den vilde flora, hvis det ikke bliver gjort med omtanke. Udsåning af vilde plantearter er derfor noget, der kun bør gøres efter grundige overvejelser om det areal, man arbejder med og den effekt udsåning kan have på den lokale flora. Det vigtigste spørgsmål i denne sammenhæng er, om udsåning på et givent sted overhovedet er nødvendigt, for at opnå et rigt blomsterflor. I mange tilfælde er det bedste man kan gøre, at gøre ingenting eller blot ændre plejen af arealet.

Helt grundlæggende - Undgå altid at lægge et muldlag ud, hvis målet er en mangfoldig flora, da muld tilfører mere næring til jorden og favoriserer nogle få almindelige og konkurrencestærke plantearter og dermed begrænser biodiversiteten betydeligt. Derudover er her inspiration til hvilke overvejelser, man bør gøre sig, inden man vælger at så.

NÅR OMRÅDET ER DISPONERET TIL NATUR MED BIODIVERSITET SOM FORMÅL

1. Er der kilder til naturlig frøspredning i området?

- a. Hvis plantearterne kan indvandre af sig selv fra naboarealer, så lad dem altid gøre det. Det er med til at sikre floraens autenticitet lokalt, og det er med til at bevare den genetiske variation, der findes indenfor arterne mellem landsdele.
- b. Hvis der er spredningsbarriere eller større afstand til naturlige frøkilder, kan der med fordel spredes nyhøstet hø i september fra artsrige nærliggende naturarealer. Hermed overføres lokale frø til det nye område. For at opnå det bedst mulige spiringsresultat, skal der være bar jord på det areal, hvor høet lægges. De tilførte frø gives dermed en fordel i forhold til kulturlandskabets almindelige græsarter, der ellers ville rykke først ind på det nye område. Kun de plantearter, der kan klare forholdene på de nye arealer, vil spire.

- c. Indhent eventuelt biologisk fagekspertise til at undersøge om, der er arter, der er forsvundet fra lokalområdet, der kan genintroduceres fra spredningskilder længere væk.
- d. Hvis arealet ligger isoleret fra andre naturområder og ovenstående muligheder ikke er tilstede, så benyt en frøblanding med hjemmehørende vilde arter fra danske frøkilder. Allerhelst benyttes en frøblanding fra en producent, der jævnligt udskifter sine moderplanter, så man undgår kraftige haveformer af de vilde arter.
- e. Undgå udsåning af græsfrø, da de almindelige kulturgræsser hurtigt vil dominere et område og lukke af for yderligere kolonisering af andre arter og medføre begrænset diversitet. Undgå også kløver, lupiner og andre ærteblomstrede arter, da de beriger jorden med kvælstof og dermed let fører til begrænset diversitet. Dog kan Rundbælg og Almindelig Kællingetand anbefales, da de gavner mange insekter. Af græsser kan vellugtende gulaks, hjertegræs, tandbælg og fåresvingel godt anbefales, da de ikke er fladedækkende eller specielt hurtigt voksende.
- f. Ved etablering af erstatningsnatur kræver det biologisk fagekspertise og en lokalt målrettet opformerings-, etablerings- og forvaltningsindsats, at sikre de truede arter. En metode er at udplante friske græstørv fra det nedlagte naturområde efter fjernelse af muldjorden på modtagerarealet.

2. Hvordan opnår vi mest realistisk en modvirkning af den kulturperiode arealet har været igennem?

- a. Jordforhold er afgørende for hvilke plantearter, der kan vokse hvor. Ofte er en artsfattig flora tegn på en kulturpåvirkning af landskabet. For at skabe plads til en rig flora, må jordbundsforholdene genoprettes.
- b. Kan der lukkes dræn for at genskabe naturlige vandforhold?
- c. Kan næringsberigelse modvirkes ved at udpine jorden, afrømme topjord eller ved at dybdepløje arealet? (Dybdepløjning er et voldsomt indgreb, men kan benyttes ved naturgenopretning af større arealer med fed dyrket jord, hvor det er meget vanskeligt at genskabe naturlige koncentrationer af fosfor og kvælstof i jorden)
- d. Kan etablerede kulturplanter (især fodergræsser og plantagetræer) fjernes eller begrænses, så der blive etableringsmuligheder for de tilkommende arter?
- e. Kan et fremtidigt forstyrrelsesregime indføres, fx græsning eller høslæt, som begrænser ophobning af næringsstoffer og førne? Undgå overgræsning eller hyppig slåning, da det minimerer planternes blomstring.

NÅR OMRÅDET ER DISPONERET TIL BYNATUR OG/ELLER INFRASTRUKTUR

Her bør der også gøres brug af overvejelserne under punkt 1 og 2, men der er større frihed, fordi alternativet ofte er, at der bliver sået eksotiske plantearter.

- a. Større områder i tilknytning til infrastrukturanlæg kan give muligheder for naturlig spredning af plantearter fra nærliggende naturområder, hvorfor overvejelser i punkt 1 a-c bør overvejes grundigt inden udsåning af en frøblanding.
- b. Hvis der er et stort pres for at opnå et hurtigt blomsterflor, så udså eventuelt en frøblanding med enårige arter, der giver et farverigt blomsterflor hurtigt, men som samtidigt levner plads til at vilde plantearter kan sprede sig naturligt til området.
- c. På skrånede arealer, især langs veje, hvor regnvandserosion skønnes at udgøre et problem, kan iblanding af kalk gøre jorden mere 'mørtelagtig' og stabil, hvorved udsåning af stabiliserende græsser gøres

unødvendig, og samtidig vil en kalkholdig jord kunne danne substrat for en mere artsrig flora. Et mindre godt alternativ, men dog bedre end udsåning af flerårige græsser, er at så en kornart, fx havre.

- d. I byområder og haver, hvor de grønne områder er anlagte og isolerede fra den omkringliggende natur, er blotlæggelse af mineraljord og udsåning af flerårige hjemmehørende plantearter aktuelt for at opnå en rig flora, der kan tilgodese den øvrige biodiversitet. Her vil mange vilde plantearter ikke have en chance for at indvandre naturligt og risikoen for floraforurening af naturområder er lille. Vælg en frøblanding med hjemmehørende vilde plantearter opformeret fra danske frøkilder.

NÅR OMRÅDET ER DISPONERET TIL MIDLERTIDIG BLOMSTERSTRIBE I AGERLANDET

Da blomsterstriber i agerlandet oftest nedlægges eller pløjes inden for en eller to sæsoner, bør det undgås at indføre eller udså hjemmehørende arter, som kan tiltrække insekter, der lægger æg på planterne eller bygger rede i jorden, for hvem arealet så vil virke som en økologisk fælde.

- a. På næringsrig jord kan man udså enårige planter med nektarrige blomster, fx blod-kløver og honningurt.
- b. På næringsfattig jord, lad de vilde planter komme helt af sig selv. Det går oftest forbløffende hurtigt.

Dette inspirationsark er udarbejdet for Miljøstyrelsen i 2020 af Hans Henrik Bruun, lektor ved biologisk institut på Københavns Universitet og Philip Hahn-Petersen, naturrådgiver i Habitats ApS.

